

הואיל משה

פרשת קרח
שנת תש"פ

הרב יצחק מאטצען
מח"ס הואיל משה ושא"ס

בזר מחלוקת ר' שמעון ורבנן, ר' שמעון דאמר עבודה שאפשר לבטלה לאו עבודה היא וכשרה בזר, לרבנן פסולה, אמר ליה אביי, והא שחיטה דעבודה שאי אפשר לבטלה וכשרה בזר,

(אלמא טעם לאו בהא תלי וליכא למיפשט לרבנן דמשום דס"ל דהולכה אי אפשר לבטלה, א"כ בשחיטה דאי אפשר לבטל תיפסל בזר והא שחיטה בזר כשרה), א"ל שחיטה לאו עבודה היא וכו' עיי"ש, וכתב רשיז"ל (ד"ה ומשני) שחיטה לאו עבודה היא מדאיתכשרו בה כל הפסולים אבל מידי דהוי עבודה ואי אפשר לבטלה פסול בזר עיי"ש.

ובתוס' (ד"ה) הג"ה כתבו, פירש בקונטרס, מדאיתכשרו בה כל הפסולים, ואי אפשר לומר כן, דאהכשר זר גופה מייתי לה הכא, ובפ"ק דמנחות, ומיהו יש ליישב פירושו, דכיון דבשום מקום לא בעי כהן בשחיטה לאו עבודה היא, וה"ר יעקב דאורליני"ש מפרש לאו עבודה היא לפי ששנה בחולין ובקדשים, א"כ לאו מטעם עבודה צוה המקום שחיטה עיי"ש.

ובספר גבורות שמונים (אות ס"ד) כתב, אהא דאיתא במסכת זבחים (דף מ"ז), א"ר אלעזר ברבי יוסי, שמעתי שהבעלים מפגלין (בעבודת הכהן, שאם קיבל הכהן בשתיקה, וחיטבו הבעלים עליה על פיגול, הוי פיגול), אמר רבא, מאי טעמא דר"א ברבי יוסי, דאמר קרא והקריב המקריב (בפרשת נסכים כתיב והקריב המקריב קרבנו לה, אלמא בעלים קרי ליה מקריב, הלכך הוי להו בכלל המקריב לא יחשב) עיי"ש, דמשו"ה ס"ל לראב"י דהבעלים נמי קרויין מקריב ואיתנייהו בכלל המקריב אותו לא יחשב, משום דכהנים בעבודתם הו"ל שלוחי דידן, ומשו"ה גם הבעלים הו"ל בגדר מקריב כי מקריבים ע"י שלוחם, ואמנם הרי מי איכא מידי דאיהו לא מצי עביד וכו', ע"ז י"ל דשפיר הוי כל ישראל בגדר מצי עביד משום דכח ומהות כהונה יש בכל מישראל גם בזרים, וכל ההבדל בין כהן לישראל דהכהן עיקרו כהן משא"כ הזר עיקרו אינו כהן.

ותדע, שהרי מבואר במכילתא וכ"ה בילקוט ובספרא, דמתחילה היו כל ישראל ראויים לכהונה וכשנתחייבו ניטלו מהם ואם יזכו יחזור אליהם, כדכתיב ואתם תהיו לי ממלכת כהנים ורק מפני החטא ניטל מהם מעלת הכהונה, וי"ל דלא ניטל לגמרי רק נשאר עדיין כח הכהונה בכלל ישראל דלא מסתבר שהיה בכח החטא שהוא רק ענין מיקרי לסלק מעלה ומהות פנימית שבישראל, ועיין בילקוט (רמז תק"ד) עה"פ ואתם כהני ה' תקראו (ישעיה ס"א-ו) חביבין ישראל כשהוא מכנס אינן מכנין אלא בכהונה עיי"ש.

ויקח קרח בן יצהר בן קהת בן לוי ודתן ואבירם בני אליאב ואון בן פלת בני ראובן: ואיתא במדרש מה ראה קרח לחלוק על משה רבינו פרה אדומה ראה וצ"ב.

והנבס"ד, עפ"י מה שכתבו המפרשים דמחלקותו של קרח היתה על הכהונה שנתנה לאהרן ולבניו, משום דקרח סבר דכהנים הוי שלוחי דידן ובעלי הקרבנות יכולים לעכב שלא יקריבו קרבנותיהם כהנים שאינם לרצון להם, כמש"כ התוס' במסכת יומא (דף י"ט) ד"ה מי, ובמסכת קידושין (דף כ"ג) ד"ה דאמר, דאם כהנים הוי שלוחי דידן הרשות ביד בעל הקרבן לומר, לא בעינא שיקריב כהן שבאותו משמר רק כהן אחר, משום דבעינן ככהנים דעת בעלים עיי"ש, וא"כ עבודת הכהנים הוי דבר התלוי בדעת הצבור והסכמתם, אחרי שהכהנים המה שלוחיהם, ואין שליח נעשה בעל כרחו של המשלח וכנגד דעתו ורצונו, ולכן התקומם קרח כנגד מה שנתנה הכהונה לאהרן ולבניו, כי טען קרח שאין דעת הצבור נוחה מהם ואינם רוצים בם, והוא ומשפחתו יותר נוחים להקהל, וכה"ג איתא באו"ח (סי' נ"ג סעיף י"ט) דבש"ץ אחרי שהוא שלוחם של הקהל, כל אחד יכול לעכב, משום דאין אדם נעשה שלוחו של חברו בעל כרחו עיי"ש, משא"כ אי ס"ל דכהנים הוי שלוחי דרחמנא, א"כ כל עבודת הקרבנות תלוי ברצון הקב"ה שהוא המשלח את הכהנים שיעשו עבודתם ואין להצבור שום דעה בזה, וא"כ אין לו להתלונן על משה ואהרן רק על ה' שעשה אותם שלוחים עכ"ד, ועיין בישמח משה ובחוט המשולש ובבנין אריאל.

ואיתא במס' קידושין (כ"ג) אמר רב הונא בריה דרב יהושע, הני כהני (לענין הקרבת קרבנות) שלוחי דרחמנא נינהו, דאי סלקא דעתך שלוחי דידן נינהו מי איכא מידי דאנן לא מצינן עבדינן ואינהו מצי עבדי עיי"ש, מבואר מזה דכהנים הוי שלוחי דרחמנא.

ובמסכת נדרים (דף ל"ה) איתא, איבעיא להו, הני כהני שלוחי דידן הוו, או שלוחי דרחמנא עיי"ש, ובתוספות שם הקשו דאמאי לא פשטה הגמרא דע"כ כהנים הוי שלוחי דרחמנא, דלא שייך לומר דהוי שלוחי דידן, דמי איכא מידי דאנן לא מצי למיעבד, ואינהו מצי עבדו, וכמו שהוכיח רב הונא בריה דרב יהושע בקידושין (דף כ"ג).

והנבס"ד, דאיתא במסכת זבחים (דף י"ד), בעי מיניה מרב חסדא, הולכה בזר מהו וכו', רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו, הולכה

מצי עביד דיש בו חלק כהונה ולכן ראוי לשחיטת קדשים, משא"כ סוגית הגמ' במסכת קידושין ס"ל כדעת רש"י שאין לכל ישראל חלק בכהונה, ולכן אמר שלוחי דרחמנא ניהו, דאי ס"ד שלוחי דידן מי איכא מידי דאנן לא מצי עביד.

ומור"ר זצ"ל בספרו בנין צבי על הסוגיא דשחיטה כשרה בור (אות פ"ט) כתב, דפלוגתא רש"י ותוס' הנ"ל תליא אי ס"ל דרשינן טעמא דקרא או לא דרשינן, עפ"י מש"כ בחידושי הריטב"א עמ"ס חולין (דף ג.) בהא דמפלפל אי בעינן כלי שרת בשחיטה, דלכאורה מלשון המשנה מוכח דלא בעינן, דתנן במסכת זבחים (דף מ"ג.) שחיטתן בצפון וקיבול דמן בכלי שרת בצפון, ואלו שחיטתן בכלי שרת בצפון לא קתני, אבל במסכת סוטה (דף י"ד.) משמע איפכא, דקאמר דסכין מקדש דם השחיטה, ואין מקדש אלא דבר שהוא כלי שרת.

וכתב הריטב"א וז"ל, אבל המחזור יותר דסכין דמוקדשין כלי שרת הוא לקדש הדם קצת, ומיהו לפי שאין שחיטה מעכבת שהרי כשרה בזרים ופסולין, אינה גומרת קדושת דם לגמרי עד קבלתו, לפיכך אין הסכין חשוב כלי שרת לפסול ביוצא, ואפילו רבי מודה שעושין אותו של עץ, ולהכי לא קתני שחיטתן בכלי שרת בצפון, ולכן לא אמרו אלא מנין לשחיטה שהוא טעונה כלי ולא אמרו כלי שרת, והא דתני בתוספתא (פ"א דמנחות) חומר בקמיצה מבשחיטה, שהקמיצה טעונה כלי ואין השחיטה טעונה כלי, והא אנן אמרינן שטעונה כלי שרת מכיון דמקדש הדם בצואר, אלא ע"כ בעי למימר דאינו טעונה כלי שרת גמור לפסול ביוצא, ונפקא מינה שעושין אותו של עץ עכ"ל הריטב"א.

וי"ל דזה תליא אי ס"ל דרשינן טעמא דקרא או לא, דאי ס"ל דרשינן טעמא דקרא, אז שפיר י"ל דמדחזינן דשחיטה כשרה בור הרי דהתורה לא הקפידה שיהיה בשחיטה קדושה גמורה כבקבלה, ולכן הסכין אין בו קדושה גמורה, והמזרק יש בו קדושה כדי לפסול ביוצא, אבל אי ס"ל לא דרשינן טעמא דקרא, א"כ אין ראייה ממה דשחיטה כשרה בור דאין בו קדושה גמורה, ד"ל דגזרת הכתוב הוא כן, ואין להוכיח שום דין מזה שלא יפסול ביוצא.

וכמו כן י"ל בהסבר פלוגתא רש"י ותוס' בטעמא דשחיטה לאו עבודה הוא, דרש"י כתב הטעם משום דשחיטה כשרה בור, והיינו כנ"ל מדחזינן דהתורה הכשירה שחיטה בור נשמע דלאו עבודה הוא, והיינו רק אי נימא דדרשינן טעמא דקרא, אז יש להוכיח מדכשרה בור דלא הוי עבודה, משא"כ להתוס' דהטעם הוא משום שנוהג בחולין, וכמו שהסביר בטהרת הקודש דהשחיטה אינה בא בתורת קדשים רק כמו כל בהמת חולין דצריך שחיטה ולכן לא הוה עבודה, א"כ לא תליא כלל אי דרשינן טעמא דקרא, דלא דרשינן הטעם דקרא כלל, רק דאמרינן דהשחיטה הוא כשחיטת חולין עכ"ד מור"ר זצ"ל.

ומבואר דיש מהות כהונה בכלל ישראל, דודאי מה שהקב"ה מכנה אינו כינוי גרידא חלילה שאין בו מציאות בפועל, ולכן שפיר י"ל דכהנים שלוחי דידן ניהו היינו דהם שלוחים של מהות הכהונה שבכל אחד מישראל, דמהות הכהונה באמת ראוי להקרבה ומה שא"א להם להקריב כיון דעיקרם ורובם מהות זרים, וא"א לחלק שתעשה ההקרבה ממהות הכהונה לבד, ולכן בפועל א"א להם להקריב, אמנם זה רק מניעה חיצונית ופומיה הוא דכאיב שהרי מהות הכהונה מצד עצמו ראוי להקריב, ולכן שפיר יכול הכהן להיות שליח של מהות הכהונה אשר בישראל עיי"ש.

ובשו"ת דברי יציב חאו"ח (סי' קפ"ד אות ב) כתב לבאר בזה דברי הוזה"ק בפרשת נשא (דף קכ"ד.), ושחט את בן הבקר, ושחט אחרא ולא כהנא, דכהנא אסיר ליה בדינא בגין דלא יפגים ההוא אתר דאחיד וכו', ותמהו ע"ז דמשמע דהכהן אסור לשחוט, והרי בש"ס איתא רק דשחיטה כשרה בור אבל לא שיהא מניעה לכהן, ובתוס' בקידושין (דף ע"ג.) ד"ה אין כתבו, דאפילו שחיטה לא עבדי לכתחילה כי אם כשרים ומיוחסים, וכן מבואר במדרש בכמה מקומות שהכהן שוחט, אמנם עפ"י הנ"ל י"ל, דבאמת גם השחיטה שייך לעבודת הקדשים והיה ראוי שיהא על ידי כהן, ורק כיון דלאו עבודה גמורה הוא סגי בזה שיהא בו מהות וכח הכהונה וכיון שבכ"א מישראל יש בו קצת ממהות וכח הכהונה לכן מדינא יכול לשחוט.

ואיתא בתנא דבי אליהו רבא (סוף פ"ט.), אשרי מי שלא בא לידי עבירה ולא לידי חטא ועון ולא יצא מן הדרך הטובה ואפילו הוא ישראל הוא ראוי להעלות עולה ע"ג המזבח כאלו הוא כ"ג, שנאמר וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עולות וגו', ולכן בכל אחד מישראל כשהוא צדיק, מהות הכהונה שבו הרי הוא בשלימות, ואז עדיף שישחוט הוא, ורק מפאת דראיתי בני עליה והמה מועטים, לכך נהגו הכהנים לשחוט בעצמם, וזהו הפירוש בדברי הוזה"ק הנ"ל, דעדיף שישחוט אחרא דהיינו ישראל צדיק וכנ"ל עכ"ד.

מבואר מזה דאצל כל אחד מישראל יש לו חלק כהונה, ומה"ט שחיטה כשרה בור כיון דגם אצלו איכא חלק כהונה, ולכאורה מדברי רש"י הנ"ל נראה דלא ס"ל סברא זו, דאי נימא שכל ישראל יש לו חלק כהונה ולכן רשאי לשחוט, א"כ אין להוכיח דשחיטה לאו עבודה משום דכשרה בור, דהא להנ"ל הרי נעשה השחיטה בכהן, דהלא כל ישראל יש בו חלק כהונה לענין שחיטה, וע"כ דרש"י לא ס"ל סברא זו, ואמנם לדעת התוס' שפיר י"ל דכל ישראל יש בו חלק כהונה.

ולפי"ז י"ל דבזה פליגי סוגית הגמ' במסכת קידושין ובמסכת נדרים, דהגמ' במסכת נדרים דבעי לומר דכהנים הוי שלוחי דידן, ס"ל שלכל ישראל יש בו חלק כהונה ולכן שחיטה כשרה בור, ולכן שפיר מצי עבדי שליח, שהרי גם ישראל חשיב בכלל

ובמסכת קידושין (דף כ"ט.) ילפינן דנשים פטורות מלמול את בניהם, משום דכתיב כאשר צוה אותו אלקים ודרשינן אותו ולא אותה, והקשו שם התוס' (ד"ה אותה) דלמ"ל קרא מיוחד דנשים פטורות למול בניהם, תיפ"ל דהוי מ"ע שהזמן גרמא, דמצות מילה תלוי בזמן שהרי צריך למול בשמונה דוקא, וכל מעשהו"ג נשים פטורות עכ"ק התוס' עיי"ש.

ובס' נחלת יעקב יהושע (פרשת וארא) כתב לתרץ, לפי"מ שכתב בספר מעין החכמה עה"מ (דף קמ"ז:) ובספר ארצות החיים (סי' י"ג אות ג'), דבקדשים נשים חייבות במ"ע שהזמן גרמא, דהטעם דנשים פטורות ממ"ע שהזמן ג' ילפינן בקידושין (ל"ה.) מדהוקשה כל התורה כולה לתפילין ותפילין הוקש לת"ת עיי"ש, והני מילי בכל מצות התורה, אבל בקדשים דקיי"ל דדבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בהיקש, כמבואר במס' זבחים (דף מ"ט.) ובמס' תמורה (דף כ"א.), תו לא ילפינן מתפילין שהוקש לת"ת לפוטרו במעשהו"ג, וי"ל דבקדשים חייבות במ"ע שהזמן ג'.

ובזה תי' בספר מעין החכמה (שם) קושיית התוס' במסכת קידושין (דף ל"ו.) ד"ה הקבלות, דלמ"ל קרא למעט נשים מסמיכה ותנופה וכו', תיפ"ל דהוי מעשהו"ג, דאינן נוהגת אלא ביום דכתיב ביום צותו להקריב קרבניהם עכ"ק, ולהנ"ל מיושב, דבמצ"ע בקדשים אי לאו דגלי לן דפטורות, הוה אמרינן דנשים חייבות אף דהוי מצ"ע שהזמן ג', דבקדשים לא שייך הך כללא עיי"ש במעין החכמה.

ולפי"ז תירץ בספר נחלת יעקב יהושע (שם) דלכן איצטריך קרא דאותו ולא אותה דנשים פטורות למול, דאי מטעם דהו"ל מעשהו"ג לא הוי פטרינן להו, כיון דמצות מילה נחשב כהקרבנות קרבן כדאיתא במד"ר (ויקרא פכ"ז סי' י') ובזוה"ק (פרשת לך) דמילה הוי כקרבן, ולכן מלין לשמונה, דכתיב בקרבן ומיום השמיני והלאה ירצה וגו' עיי"ש, ועיין בילקוט פרשת לך (אות פ"א) דכל מי שהוא מגיש את בנו למילה כאלו כהן גדול מקריב מנחתו ונסכו על גבי המזבח עיי"ש, א"כ הוי מצות מילה כמצות עשה דקדשים דנשים חייבות בהן אף דהוי מ"ע שהזמן גרמא, ולכן אי לאו דגלי לן קרא דאותו ולא אותה, לא היינו פוטרינן הנשים הימנו ולכן איצטריך קרא עכ"ד.

ומעתה מיושב נמי סוגיית הגמרא במסכת נדרים הנ"ל דמיבע"ל דלמא כהנים הוי שלוחי דידן, דאף דקיי"ל דכל מילתא דאיהי לא מצי עביד שלוחא לא מצי משווי, מ"מ כיון דבמה שהוא קצת בתורת השליחות סגי לענין שיהא בכוחו לשווייה שליח, כדאמרינן גבי עבד דאף שאינו בתורת גיטין מצי עביד שליח, הואיל ואיתניהו בשליחותו שהעבד נעשה שליח לרבו לקבל גיטו של חברו, ולכן כיון דכל ישראל יש להם חלק במצות מילה שענינו כהקרבנות קרבן, נמצא דישאל איתנהו קצת בתורת קרבנות ושפיר מצי משווי לכהנים שליח, ושוב י"ל דכהנים שלוחי דידן נינהו.

ובתורת משה להחת"ס (פרשת חוקת) כתב לבאר מה דכתיב זאת חקת התורה וגו', דלכאורה הו"ל חוקת הפרה או חוקת הטהרה כדכתיב זאת חוקת הפסח, אך י"ל, דכתיב בקהלת (פרשה ז"כ-ז) אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני, והכונה י"ל, כי שלמה המלך ע"ה העמיק בחכמתו להבין ולהשיג טעמי כל התורה, וחשב שידוע דעת עליון בטעמי המצות כולן, וכיון שהגיע לפרה וראה שאין להבין ולהעמיק, אז ידע כי יש עומק למעלה מהבנתו שאין שכלו מגיע שם, כי בודאי אין פרה בלי טעם, כי חלילה למלך חכם ית"ש להלאות אנשיו בדברי הבל, אע"כ עמוק עמוק מי ימצאנו, מעתה ממילא איגלאי מילתא למפרע שעדיין לא עמד בסוד שום אחת מהמצות כלל, וכולם חוקים לנו ואין שכלנו משיג למקום ההוא, וכל הטעמים שאנו מסבירים הם בדויים, ועל כן אמר אחכמה בטעמי התורה, וכשבאתי לפרה אדומה, ורחוקה היא, ר"ל כל התורה רחוקה ממני ע"י פרה אדומה, והיינו זאת חוקת התורה כולה, ולא פרה לבד אלא כל התורה עכ"ד.

ובזה יבואר המדרש, דהמדרש מקשה מה ראה קרח לחלוק על משה, דאי"ל משום דס"ל דכהנים הוי שלוחי דידן ובעלי הקרבנות יכולים לעכב שלא יקריבו קרבנותיהם כהנים שאינם לרצון להם, דהלא עכצ"ל דהוי שלוחי דרחמנא, דמי איכא מידי דאנן לא מצינן עבדינן ואינהו מצי עבדי, ע"ז משני המדרש פרשת פרה אדומה ראה, דכתיב זאת חוקת התורה ולא כתיב זאת חוקת הפרה, ומינה ידעינן שכל התורה אין בה טעם לדרוש, ומה"ט שפיר לא דרשינן טעמא דקרא, ומעתה הטעם דשחיטה לאו עבודה היא, משום שנוהג בחולין, ולפי"ז לכל ישראל יש בו חלק כהונה, ולכן שפיר מצי עבדי שליח, וי"ל דכהנים המה שלוחי דידן, ולכן הלך לחלוק על משרע"ה ודרו"ק.

(ב) עוי"ל עפ"י הנ"ל, דקרח ס"ל דכהנים הוי שלוחי דידן, ובעלי הקרבנות יכולים לעכב שלא יקריבו קרבנותיהם כהנים שאינם לרצון להם, והבאנו מה שהקשו התוס' במסכת נדרים (דף ל"ה.) איבעיא להו, דאמאי לא פשטה הגמ' דע"כ כהנים הוי שלוחי דרחמנא, דל"ש לומר דהוי שלוחי דידן, דמי איכא מידי דאנן לא מצי למיעבד, ואינהו מצי עבדו, וכמו שהוכיח רב הונא בריה דרב יהושע במסכת קידושין (דף כ"ג.).

ובהואיל משה (פרשת וישלח) הבאנו לתרץ מבעל הברך משה זצ"ל, דהנה במסכת קידושין (שם) פריך הגמ' על ר"ה בריה דר"י, ולא, והא עבדא דאיהו לא מצי מקבל גיטיה ושליח מצי משוי, ומשני ולא היא, ישראל לא שייכי בתורת קרבנות כלל, עבד שייך בגיטין (אם אינו מקבל גיטו משום דלא יצא הגט מרשותו רבו מקבל הוא גט לחברו שאינו עבדו של רבו אלא של איש אחר דהא יצא הגט לרשות שאינו שלו), דתניא, נראין הדברים שהעבד מקבל גיטו של חברו מיד רבו של חברו אבל לא מיד רבו שלו (אם היו שניהם של איש אחד) עכ"ד הגמ'.

וכתב הרשב"א דיש להוכיח מכאן דספיקא דאורייתא מה"ת לחומרא, דאי אזלינן לקולא מנ"ל דהטעם דפרה אדומה כשירה משום דאזלינן בתר רוב, דלמא הטעם דכשירה הוא משום דספיקא דאורייתא לקולא ולכן לא חיישינן שמא הפרה הוא טריפה, ומנא לן דאזלינן בתר רוב היכא דאתחזק איסורא, וע"כ מוכח מכאן דספיקא דאורייתא לחומרא, ומהא דלא חיישינן דלמא טריפה הוי, מוכח דאזלינן בתר רוב עיי"ש, ובספר מאיר עיני חכמים מהדר"א (ח"ב דרוש ו' אות ב.).

ומעתה מבואר דברי המדרש, דכאשר קרח ראה פרשת אדומה, דמוכח משם דס"ל ספיקא דאורייתא מה"ת לחומרא, ולפי"ז לא מחלקינן בין איסור לאו לאיסור שיש בו כרת, ומעתה אין לתרץ קושית התוס' דלכן צריך קרא דאותו משום דמילה הוה מ"ע שיי"ב כרת, ומעתה שפיר מוכח מקרא דאותו דמילה הוה כקרבן, ושפיר י"ל דכהנים הוי שלוחי דידן, ולכן חלק על משה ודו"ק.

ג) עוי"ל עפ"י הנ"ל, דקרח ס"ל דכהנים הוי שלוחי דידן, ובעלי הקרבנות יכולים לעכב שלא יקריבו קרבנותיהם כהנים שאינם לרצון להם, והבאנו מה דאיבעיא לן במסכת נדרים (דף ה"ה:) אי הני כהנים הוי שלוחי דידן או שלוחי דרחמנא.

ונודע מה שהקשה בספר פנים מאירות (ח"ב סי' קט"ז), אמאי לא פשיט הגמ' דכהנים הוי שלוחי דרחמנא, מהא דאיתא במס' חולין (ג"ה:) איש איש מלמד שנכרים נודרים נדרים ונדבות כישראל, ואי ס"ד דכהני שלוחי דידן, איך יכול הכהן להקריב לנכרי הא אמרינן במס' ב"מ (א"ב:) דאין שליחות לעכו"ם עכ"ל.

והצל"ח בחולין (דף כ"ה) דחה קושיא זו, דכל האיבעיא דשמא כהני הוי שלוחי דידן מיירי רק לענין קרבנות דישאל, משא"כ בעכו"ם שנדר נדרים ונדבות לא בעי שליחות כלל, דבשלמא בישראל שהוא מחוייב להביא קרבנות חובה, וגם קרבנות שנדר צריך להביא כדי לצאת חובת נדרו שלא יעבור על לא יחל דברו, וא"כ אי ליכא בקרבנות ישראל שליחות, אינו יוצא הישראל ידי חובתו, דבמה שמוסר קרבנותיו לא עשה עדיין כלום אם לא מטעם שלוחו של אדם כמותו, ולכן לגבי ישראל מיבעי ליה להגמ' אי כהנים הוי שלוחי דרחמנא ויצא ידי חובתו תיכף כשמסר הקרבן להכהן דיד כהן כיד גבוה, או דילמא דשלוחי דידן ניהו ורק כשהכהן מקריב הקרבן אז יצא ידי חובתו מטעם שלוחו של אדם כמותו, וכ"ז יש לדון רק גבי ישראל, אבל נכרי דליכא ביה חיובא כלל לקיים נדרו, דהרי אינו מחוייב על כל יחל, לא שייך לדון לגביו אם כהנים הוי שלוחי דידן או שלוחי דרחמנא, דהרי הכהן אין צריך כלל שיעשה בשליחותו, וקרא רק קמ"ל דאם הביא קרבנות מקבלין ממנו, וממילא דאין להוכיח מכאן דכהנים הוי שלוחי דרחמנא עכ"ל, ועיין בבית מאיר עמ"ס נדרים (ל"ה) שכ"כ וז"ל, שמעתי מקשים וליפשוט ממה דקיי"ל שהנכרים נודרים נדונ"ד כישראל ואלו נימא שלוחי דידן ניהו הא נכרים לי"ל שליחות, ושבוש הוא כי נונ"ד מעולם לא הוטל עליהם להקריבו דליבעי שליחות וכו' עיי"ש.

ורב הונא בריה דרב יהושע דס"ל דכהנים הוי שלוחי דרחמנא, מטעמא דליכא מידי דאנן לא מצי למיעבד ושלוחי דידן מצי עבדי, משום דס"ל דישאל ליתנהו כלל בתורת קרבנות, ס"ל דאין הכרח מהא דאיצטריך קרא דאותו ולא אותה דמילה חשיבא כקרבן, די"ל דלכן איצטריך קרא דאותו, כמו שתירצו התוס' במגילה (ג:) ד"ה דכתיב, דלכן צריכין הקרא דאותו למעט נשים ממצ"ע דמילה, דאי לאו אותו הו"א דהא דאמרינן דנשים פטורות ממעשהז"ג היינו היכא דליכא כרת, דומיא דמצה ושמחה והקהל דלית בהו כרת ומנייהו ממעטינן נשים, אבל מילה שיש בה כרת ונכרתו עליה י"ג ברייתות הו"א דנשים חייבות למול את בנייהו אף היכא דהוא מעשהז"ג, קמ"ל קרא דאותו דפטורות עיי"ש עכ"ד בתוס' ביאור, מבואר מזה דמאן דס"ל דכהנים הוי שלוחי דידן ס"ל דמילה הוי כקרבן, משא"כ מאן דס"ל דהוי שלוחי דרחמנא אין הכרח לומר דמילה הוי כקרבן.

וכתבו המפ' דזה תליא בהא, דאיתא במסכת יבמות (דף ק"ט.) דרב נחמן ס"ל דמחלקינן בין איסור לאו לאיסור כרת, ואמרינן דלאיסור כרת חששו ולאיסור לאו לא חששו, ורבא ס"ל מכדי הא דאורייתא והא דאורייתא, מה לי איסור כרת מה לי איסור לאו עיי"ש, ולפי"ז י"ל דרב נחמן דס"ל דמחלקינן בין איסור לאו לאיסור כרת, ולדידיה י"ל דה"ה דמחלקינן בין מצ"ע למצ"ע שיי"ב כרת, וי"ל דבמצ"ע דיש בו כרת נשים חייבות אף דהוה מעשהז"ג, משא"כ לרבא דס"ל מה לי איסור לאו מה לי איסור כרת, לדידיה לא מחלקינן בין איסור לאו לאיסור כרת, וה"ה דלא מחלקינן בין מצ"ע למצ"ע שיי"ב כרת עכ"ד.

ולכאורה י"ל דזה דמחלקינן בין איסור לאו לאיסור כרת, תליא אי אמרינן ספיקא דאורייתא מה"ת לקולא או לחומרא, דנודע שיטת הרמב"ם דספיקא דאורייתא מה"ת לקולא, והקשה הכסף משנה א"כ איך צוה התורה להביא אשם תלוי על ספק, כיון דמה"ת כל הספיקות לקולא ומביא חולין לעזרה, והביא הכסף מש"מ (שם) גירסא ישנה ברמב"ם שם דמבואר מדבריו דאף דבכל התורה ספיקא לקולא מ"מ באיסור כרת גם הרמב"ם יודה דספיקא לחומרא, וא"כ שפיר מביא אשם תלוי על ספק חלב שהוא איסור כרת עיי"ש, ולפי"ז מאן דס"ל ספיקא דאורייתא מה"ת לקולא וקשה מאשם תלוי, ומחלקינן בין איסור לאו לאיסור כרת, ע"כ מוכח כר"ג דמחלקינן בין איסור לאו לאיסור כרת, משא"כ מאן דס"ל דספיקא דאורייתא מה"ת לחומרא גם באיסור לאו, י"ל דס"ל כרבא דלא מחלקינן בין איסור לאו לאיסור כרת, ועיין באור חדש עמ"ס קידושין (דף ט"ז:) מדפה"ס ד"ה ובזה ניחא ליישב עיי"ש.

ואיתא במסכת חולין (דף א"ב), מנא הא מילתא דאמור רבנן זיל בתר רובא (בבבא דליתיה קמז), רבה בר רב שילא אמר, אתיא מפרה אדומה, דאמר רחמנא ושחט ושרף, מה שחיטתה כשהיא שלימה, אף שריפתה כשהיא שלימה (שלא ינתחנה), וליחוש דילמא טרפה היא, אלא לאו משום דאמרינן זיל בתר רובא וכו' עיי"ש.

ובודאי ישנאו זה את זה ודבר זה לא רצתה התורה, אבל במקום שאפשר שלא תשנאו זה את זה כגון ברחל ולאה במקום זה לא אסרה התורה, ואין דנין היכא שאפשר מהיכא שאי אפשר.

משא"כ אי ס"ל דנין אפשר משאי אפשר, ואפילו היכא שאפשר שיחיו שתייהן באהבה ואחיה כאחת עכ"ז כיון שאסרה התורה ליקח אשה ואחותה אסור בכל אופן ודנין אפשר משאי אפשר דאף היכא שאפשר בענין אחר אנו דנין מהיכא שאי אפשר ובכל אופן אסרה התורה, לפי"ז לא מציינו מענה ליעקב על מה שנשא שתי אחיות, ומעתה הא דהותר ליעקב לישא שתי אחיות הוא רק אי ס"ל אין דנין אפשר משאי אפשר עכ"ד.

ואיתא במסכת חולין (דף י"א), מנא הא מילתא דאמור רבנן זיל בתר רובא (ברובא דליתיה קמן), רבה בר רב שילא אמר, אתיא מפרה אדומה, דאמר רחמנא ושחט ושרף, מה שחיטתה כשהיא שלימה, אף שריפתה כשהיא שלימה (שלא ינתחנה), וליחוש דילמא טרפה היא, אלא לאו משום דאמרינן זיל בתר רובא וכו', ופריך הגמ', לר' מאיר דס"ל דחיישינן למיעוטא ולא אזיל בתר רובא היכא אכל בשרא ליחוש שמא במקום נקב קשחט, וכ"ת ה"נ, פסח וקדשים מאי איכא למימר, אלא היכא דאפשר אפשר היכא דלא אפשר לא אפשר עיי"ש.

וכתב בס' מתת י-ה פרשת וארא (דף כ"ד) ובס' שתי ידות פרשת חקת (דף ק"ב) דהא מילתא אי ילפינן מפרה אדומה דאזלינן בתר רוב תליא בפלוגתא אי דנין אפשר משאי אפשר, דרבנן ס"ל דשפיר ילפינן מפ"א משום דס"ל דנין אפשר משא"א ולכן שפיר ילפינן דאזלינן בתר רוב מפ"א, אף דהתם לא אפשר דכן הוא מצותה מ"מ דנין משם לכה"ת דאף היכא דאפשר אזלינן בתר רוב, משא"כ ר"מ ס"ל דאין ללמוד מהתם דמה לפרה דא"א ולכן מוכרחין לסמוך על הרוב משא"כ היכא דאפשר חיישינן למיעוטא, משום דס"ל דאין דנין אפשר משא"א עיי"ש.

ובזה יבואר דברי המדרש, דהלא כל טענתו של קרח היה בשביל שטען דכהנים הוי שלוחי דידן, וא"כ היה משה זקוק להימלך בשולחיו, אך הלא עכצ"ל דהוי שלוחי דרחמנא, דאי ס"ד דכהני שלוחי דידן, קשה איך יכול הכהן להקריב לנכרי הא קיי"ל דאין שליחות לעכו"ם, אך כאשר ראה פרשת פרה אדומה, דבעינן שריפתה כשהיא שלימה, ולא חיישינן שמא טריפה היא, דאזלינן בתר רוב, ומשם ילפינן לכה"ת דאזלינן בתר רוב, וע"כ דס"ל דנין אפשר משאי אפשר, ומעתה איכא חטא דשתי אחיות, ולפי"ז י"ל דלכן מתה רחל בדרך בשביל איסור דשתי אחיות, ולא מטעם שיעקב איחר את נדרו, דבי"ז אינו מוזהר בכל יחל, ולפי"ז י"ל דתירוצו של הצ"ח הנ"ל, דאיבעית הגמ' הוא רק לישראל בלבד, משא"כ לגבי נכרי אין נוגע כלל הא דשלוחי דידן נינהו, כיון שאינן מחוייבין בקיום נדרם, ומעתה דלגבי ישראל שפיר י"ל דשלוחי דידן נינהו, ולכן בא לערער על מנויו של אהרן ודו"ק.

ועיין במל"מ ה' מלכים (פ"י ה"ז) ד"ה ודע, שהביא מה דפליגי בירושלמי נזיר (פ"ט-ה"א), דאיתא התם, מה מיעטת בו (דבנדרים כתיב לבני ישראל לאמור), ישראל בכל יחל ואין העכו"ם בכל יחל (ופליגי ר' יונה ור' יוסי לענין מה מיעטיה קרא), אמר ר' יונה ישראל יש להן היתר חכם, עכו"ם אין להן היתר חכם, (דנפקא לן היתר חכם מדכתיב לא יחל דברו הוא אינו מיחל אבל אחרים מוחלין לו, דזה נוהג רק בישראל משא"כ עכו"ם לא שייך בהם התרה על נדרם), אמר ר' יוסי ישראל צריכין היתר חכם והעכו"ם אין צריכין היתר חכם (דאינו צריך היתר חכם מיעטיה קרא שהוא מיחל בעצמו את נדרו), ואתייה דר' יוסי כדר' אבהו, חדא נכרית אתת לגבי רבי אבהו (לשאל על נדרה), אמר לאבימי בר טובי, פוק ופתח לה בנולד (משום דסבר דאינה צריכה היתר חכם שהרי אין פותחין בנולד), ודרבי יונה כרבי אחא, דאמר הוא לבן הוא כושן רשעתיים (שופטים ג-ח), ולמה נקרא שמו כושן רשעתיים, שעשה שתי רשעיות, אחת שחילל את השבועה (שנשבע ליעקב אבינו בכריתות ברית השלום אלמא דחל השבועה על עכו"ם מדקרי לה רשעת ומדרוש שחילל את השבועה ש"מ שאין מועיל לו התרה), ואחת ששיעבר בישראל שמונה שנה וכו' עיי"ש.

היוצא לנו מזה דנחלקו אמוראי אי בי"ז הוי בכלל כל יחל, ומובן מאליו דדברי הצ"ח א"ש להשיטות דס"ל דבי"ז אינו מוזהר בכל יחל, משא"כ אי ס"ל דגם בי"ז מוזהר בכל יחל, לא שייך תירוצו של הצ"ח, ועכצ"ל מכח קושית הפנים מאירות דכהנים הוי שלוחי דרחמנא.

ובגהות מצפה איתן במסכת ע"ז (שם) כתב, דיש ללמוד דבי"ז מצווה על כל יחל מיעקב אבינו, דאיתא במדרש ויקרא (פרשה ל"ז-א) רבנן אמרי כל מי שנודר ומשהה נדרו קובר את אשתו, הה"ד ואני בבואי מפרדן מתה עלי רחל, ואי לא היה מצווה על כל יחל למה נענש עיי"ש, אך לפימש"כ הרמב"ן פרשת ויחי (מ"ח-ד) הטעם שלא נקברה רחל בארץ ישראל הוא, משום איסור דשתי אחיות, ולכן לא הוליד אותה יעקב למערה כדי שלא יקבור שני אחיות, והאבות שמרו התורה רק בארץ ישראל ולא בחו"ל עיי"ש, וע"ע ברמב"ן תולדות (פרשה כ"ז-ה), ולפי"ז ליכא ראייה מכאן דבי"ז מצווה על כל יחל,

ובספר כסף נבחר (פרשת וישב) כתב ליישב מה שלקח יעקב שתי אחיות, עפימש"כ הרמב"ן בפרשת אחרי (פרשה י"ח-י"ח) עה"פ ואשה אל אחותה לא תקח לצרור וגו' וז"ל, ובכאן יפרש הכתוב טעם האיסור, יאמר שאינו ראוי שתקח אשה אל אחותה לצרור אותן זו לזו, כי הן ראויות שתהיינה אוהבות זו את זו לא שתהיינה צרות עכ"ל, ולפי"ז י"ל דהיכא דליכא לצרור שאינה צרה לחברתה שרי, וא"כ אצל רחל ולאה לא היה שום חשש שיהיו צרות זל"ז, שהרי רחל עצמה מסרה הסימנים ללאה כדאיתא במגילה (דף י"ג), ובודאי שלא היתה שנאה ביניהם, וליכא לצרור לגבייהו, ובכה"ג שרי גם בי אחיות עיי"ש.

אך כתב שם, דכל זה א"ש אי ס"ל אין דנין אפשר משאי אפשר, והיינו דאפילו אי אסרה התורה שתי אחיות דעלמא לישא את שתייהן היינו דוקא התם שאי אפשר שתהיינה אוהבות זו לזו

אותה עכ"ד, ולפי"ז לא מוכח מקרא דאותו דמילה דוחה שבת ולכן צריכין קרא וביום השמיני וגו'.

ובשו"ת נחלת יוסף או"ח (סי' כ"ח אות ה') כתב, דזהו רק למ"ד דמזהב"ע הוא דרבנן אז י"ל דל"ה זמן גרמא כיון דבדיעבד קיים המצוה, וצריכין קרא דאותו למעוטי נשים ממצות מילה, משא"כ למ"ד דס"ל מזהב"ע דאורייתא ואז בעשה המצוה אף בדיעבד לא קיים המצוה מכח מזהב"ע שפיר חשוב עיי"ז זמן גרמא עכ"ד, ולפי"ז תירוצו של האו"ח א"ש רק אי ס"ל מזהב"ע דרבנן.

ואיתא במסכת סוכה (דף כ"ט:) דלולב הגזול פסול, והטעם איתא (דף מ"ג.) דכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון וגו', משלכם להוציא את השאול ואת הגזול. והקשו בתוס' (דף ל.) דלמ"ל קרא דאינו יוצא בגזול, תיפ"ל דאינו יוצא משום דהו"ל מזהב"ע עכ"ק, ותירצו די"ל דטעמא דמצוה הבאה בעבירה ל"ה דאורייתא אלא מדרבנן עיי"ש

ובספר עטרת חכמים (חידושי מסכת סוכה) כתב לתרץ קושית התוס' וז"ל, לפי"מ דאמרינן בסוכה (דף ל.) אמר להו רב הונא להנהו אוונכרי כי זבניתו אסא מעכו"ם לא תגזו אתון אלא לגזוה אינהו ויהבו לכו מ"ט סתם עכו"ם גזלי ארעתא נינהו וכו', והקשו המפ', כיון דאיכא חשש איסור גזל למה הזהיר ר"ה דייקא בקניות אסא, הרי צריכים לזהר בכל זמן בלקיחות פירות מכותי שלא יגזוהו הלוקחים הישראלים, ולמה לא הזהיר ר"ה אלא להנך דזבני אסא עכ"ק, אך יש לתרץ דבספר הכריתות (אות קצ"ט) מבואר דכל קבוע שאינו ניכר מיבטל מדאורייתא ברוב אף בקבוע דשדה וע"כ מותר לזרוע בכל העולם אף דמסתמא יש במקום אחד נחל איתן שנערף עגלה ערופה דקאי בלאו דלא יזרע עיי"ש, היוצא מדבריו דלענין איסור היכא דלא ניכר בפ"ע שייך ביטול ברוב גם בקרקעות שמיעוט הקרקעות האיסורים נפקעו מאיסורייהו מצד ביטולם ברוב השדות של היתר.

והנה איתא בביצה (דף ל"ח) כי סליק ר"א אשכחיה לריו"ח וכו' דיתבו וקאמרו אמאי ליבטל מים ומלח לגבי עיסה א"ל ר"א הרי שנתערב לו קב חטין בעשרה קבין של חבירו וכו', א"ל מי קא מדמית איסורא לממונא בטל ממונא לא בטל, ומפרש רש"י וז"ל מי קא מדמית איסורא לאפסודי ממונא, איסורא אמור רבנן ליבטל ברובא אבל ממונא לא בטל מועט ברוב להיות קנוי ממון המועט לבעליו של מרובה, ומתני' נמי לא קאמרינן דליפקע רוב ממונא אצל חברתה להפסיד אלא איסור תחומין שיש לה בה הוא דקשיא לן דליבטיל ע"כ הרי אף דלענין איסור אמרינן כיון דרובא דהיתירא מיבטל בטל האיסור, מ"מ לענין ממון עצמו להפקיע שם בעלים הראשונים ממנו לא שייך ביטול ברוב דכל היכא דאיכא של בעלים הראשונים הוא.

ד) עוי"ל, עפימש"כ בספר שפע קודש (בפרשתן) לבאר מש"כ החתם סופר (ד"ה בן יצהר) עה"פ ויקח קרח בן יצהר בן קהת בן לוי וגו', שהסופי תיבות של יצהר קהת לוי יעקב הם אותיות ברית עכ"ד, וצ"ב מה שייכות ברית לכאן.

ויתכן לומר, שטענתו של קרח היתה כיון שמשה רבינו היה בו חטא שנתרשל מן המילה, כדכתיב בפרשת שמות (פרשה ד-כ"ד) ויהי בדרך במלון ויפגשוהו ה' ויבקש המיתו וגו', לפיכך אינו ראוי להנהיג את עדת ישראל, ולזה אמר קרח כי כל העדה כולם קדושים, היינו שהם נזהרים במצות מילה המורה על בחינה הקדושה כמבואר במסכת שבת (דף ק"ח:), ואילו משה רבינו נתרשל במצות מילה, ולכן אין לו להתנשא עליהם.

אבל כבר אמרו במסכת נדרים (דף ל"א:), ח"ו שמשה נתרשל מן המילה, אלא כך אמור אמול ואצא סכנה היא שנאמר ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים וגו', אמול ואשאה שלשת ימים הקב"ה אמר לי לך שוב מצרימה, אלא מפני מה נענש משה מפני שנתעסק במלון תחלה (ואח"כ במילה והיה לו להתעסק במילה תחלה) שנאמר ויהי בדרך במלון (ומשמע דמיד שבא מן הדרך נתעסק במלון) עיי"ש.

והטעם שלא נחשב לו חטא מה שלא מל את בנו קודם שהתעסק במלון, יש לומר כיון שבאותה שעה לילה היה, וכמו שהוכיח בספר חוט המשולש בפרשת שמות (שער המים) ממה שנאמר ויהי בדרך במלון, וידוע דכל מקום שנאמר מלון לילה הוא, כדכתיב בפרשת וישלח (פרשה ל"ב-י"ד) וילן שם בלילה ההוא, וכיון דקיי"ל במסכת יבמות (דף ע"ב:) מילה שלא בזמנה אינה נוהגת אלא ביום, לכן לא היה יכול משה למול את בנו באותה שעה, וצריך לומר שקרח שחלק על משה רבינו לפי שנתרשל מן המילה, סבר כמאן דאמר מילה שלא בזמנה נוהגת בין ביום ובין בלילה, ולכן בא בטענה על משה רבינו שחטא בכך שלא מל את בנו קודם שנתעסק במלון עכ"ד השפע חיים זצ"ל.

ואיתא במסכת קידושין (דף כ"ט.) דאשה אינה מצווה למול את בנה, דכתיב וימל אברהם את יצחק בנו כאשר צוה אותו אלקים, אותו ולא אותה, והקשו התוס' (ד"ה אותה), למה לן קרא דנשים פטורות, תיפ"ל דבלא"ה פטורין דמצ"ע שהז"ג הוא, דנימול בשמיני ללידתו, ותירצו דכיון דמיום השמיני והלאה אין לה הפסק, לאו זמן גרמא הוא, וא"ת אכתי מ"ע שהז"ג הוא דאין מלין אלא ביום, וי"ל דאיתא כמ"ד דמילה שלא בזמנה נוהגת בין ביום ובין בלילה עיי"ש, הרי לן מקרא דאותו, דמילה שלא בזמנה נוהגת בין ביום ובין בלילה.

אך לפימש"כ האור חדש (סו) לתרץ קושית התוס', דהנה הב"י ביור"ד (סי' רס"ב) כתב דאם מל בלילה אין צריך לחזור ולהט"ף דם ברית עיי"ש, ולפי"ז מיושב קושית התוס' דכיון דבדיעבד יוצא גם בלילה לא מקרי מעשהז"ג ולכן צריך קרא דאותו ולא

זבוחה עומדת ובמקום נקב שחיט, ואפי"ה שבקינן לחזקה ואזלינן בתר רובא, וגם לפימש"כ התוס' (סו) ד"ה אתיא מפרה אדומה, וא"ת כיון דפרה בת שתי שנים א"כ דילמא היינו משום דאוקמיה אחזקה שאינה טריפה למ"ד טריפה אינה חיה, ותיירצו דאיכא חזקה אחרת כנגדה דהעמד טמא על חזקתו עיי"ש, ולפי"ז יש לצרף חזקה דידי וחזקה דרבינו חיים יחדיו ואיכא בפרה אדומה תרי חזקות לגריעותא, ולמיחש דבמקום נקב קשחית, ואוקי בהמה דהיינו פרה בחזקת אינו זבוחה, ואוקי גברא שמזין עליו בחזקת טומאה, אלא ודאי דרובא עדיף אף משני חזקות עיי"ש.

ובזה יבואר דברי המדרש, מה ראה קרח לחלוק על משה, דהנה טענתו נגד משה היתה על שנתרשל מן המילה, דס"ל דגם בלילה הו"ל למול, אך מגילה הא, דילמא לילה לאו זמן מילה אף למילה שלא בזמנה, לזה אמר פרשת פרה אדומה ראה, דדרשינן מה שחיטתה כשהיא שלימה אף שריפתה כשהיא שלימה, וילפינן מינה דאזלינן בתר רוב, והוכיח מזה דרוב מהני נגד שני חזקות, וא"כ הוה סמכינן ארובא דשדות אינן גזולות אף שיש נגד זה שני חזקות, ולזה איצטריך קרא דלכם למעוטי בכה"ג וכמש"כ העטרת חכמים, וא"כ אין הכרח משם לומר דמצהב"ע מדרבנן כתי' התוס', וכיון דמצהב"ע מדאורייתא מעתה אין לתרץ קושית התוס' כמש"כ האור חדש, וע"כ דצריך לתרץ כמש"כ התוס' דמילה שלא בזמנה נוהג בין ביום ובין בלילה, ולכן טען דמשה רבינו אינו ראוי להתנשא על הקהל כיון שמשה רבינו התרשל מן המילה ודו"ק.

(ה) עוי"ל, עפימש"כ בס' עיר דוד (ארת קי"ז) וז"ל, נודע דעת חכמי האמת דקרח הוא קין שהרג את הבל ולכן נבלע קרח וכו', ועיין בצדה לדרך (בפרשתן) שכתב, דזה כוונת הפסוק האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצוף, איש זה קין כמד"א קניתי איש את ה' וגו', ולפי סברא זו אי אפשר להיות קרח כהן ולעבוד עבודת קרבנות, מאחר שהוא קין וקין הרג את הבל, וכהן שהרג את הנפש לא ישא את כפיו, ק"ו עבודה גופה, הנה התוס' בסנהדרין (ל"ה) ד"ה שנאמר מעם מזבחי, מפלפלין באריכות אי כהן שהרג את הנפש לא ישא את כפיו, וה"ה לעבודת הקרבנות מכח הפסוק מעם מזבחי וא"כ אסור בעבודה, או י"ל דנשיאות כפים הוא חומרא יתירא בעלמא ומותר בעבודה, והוכיחו התוס' דע"כ כהן שהרג את הנפש מותר בעבודה דאין מחלל בעבודה, והראיה דדייקינן מעם מזבחי ולא מעל מזבחי.

ואיתא במסכת יומא (דף פ"ה) מנין דפקוח נפש דוחה את השבת, נענה ר' עקיבא ואמר, וכי יזיד איש על רעהו וגו' מעם מזבחי תקחנו למות, מעם מזבחי (אם כהן הוא שבא לעבוד עבודה) ולא מעל מזבחי (אם התחיל בעבודה אין מפסיק לבא לידו אלא משלים עבודתו), ואמר רבה בר בר חנה אמר ריו"ח, לא שנו אלא להמית, אבל להחיות (כגון שיודע ללמד זכות על אדם שנתון בב"ד ליהרג) אפילו מעל מזבחי, ומה זה שספק יש ממש בדבריו ספק אין ממש בדבריו, ועבודה דוחה שבת, ק"ו לפקוח נפש שדוחה את השבת, ר' יוסי בר' יהודה אומר, את שבתותי תשמורו, יכול לכל (אפילו לפקוח נפש) ת"ל אך חלק עיי"ש.

לפי"ז י"ל דכן הוא הדין גם לענין איסור גזל בגוונא דלעיל דרוב שדות של עכו"ם המה אינם גזולים ומיעוטם נגזלים, דאם באנו לדון אם מותר לגזוז מאחד מהשדות דלמא גזילה הוא ועוברים על איסורא דלא תגזול הרי לענין איסור שייך ביטול ברוב, אבל עכ"ז אין מועיל אותו ביטול שיהא נפקע שם בעלים הראשונים כדברי הגמ' הנ"ל הרי שנתערב קב חטין בעשרה קבים של חבירו, וא"כ א"ש דבכל דבר הרשות שקונים מהנכרי משדות שברשותם אין לאסור שיגזו הקונה הישראל בעצמו מחשש דלמא פגע באיסור גזל, דהא לענין איסורא מועיל ביטול ברוב, אבל בקניות אסא למצוה דבעינן שיהיה לכם ואם פוגעים באסא משדה הגזולה מישראל לא נעשית ביד הקונה שלו דהא לענין ממון עצמו לא שייך ביטול, וכל היכא דל"ש ביטול דינו כקבוע והוי כמחצה על מחצה וליכא רובא כלל כן יש להוציא מדברי התוס' הקדמונים בדיני קבוע, אשר ע"כ תערובת דבר חשוב או חה"ל שאינו בטל מקרי קבוע דרבנן והיכא דלא ניכר האיסור בפ"ע דלא מקרי קבוע הטעם כיון דלא ניכר מתבטל וממילא ליכא כלל קביעות איסור ובכל מקום שהוא של בעלים הראשונים לכך לא הזהיר ר"ה רק בקניות אסא.

לפי"ז מיושב קושית תוס' הנ"ל דיש נ"מ במאי דמעטינן גזילה מלכם והיינו בגוונא הנ"ל, היכא דיש רוב דליכא ביה איסור גזל שמופקע ע"י אותו הרוב איסורא דגזל גם מהמיעוט שנתערב בו וכנ"ל ולא הוי עבירה כלל, וס"ד שצמטר לצאת בו מצות נטילה, אבל מדאימעוט מלכם דבעינן דוקא שלכם גם בכה"ג אין יוצאין, דלענין שיהיה שלו לא מהני ביטול דהוי כקבוע כנ"ל ולא שייך בו לכם עכ"ד, ולפי"ז י"ל דמצהב"ע הוא מה"ת.

ובגליון דברי תורה (שנה ד' גליון ב') כתב דלכאורה יש להעיר דנודע שיטת הריב"ש (ס' שע"ט) דאף דאמרינן רובא וחזקה רובא עדיף, היינו דוקא היכא במקום שיש כנגד הרוב חזקה אחת, אבל היכא דאיכא שני חזקות אז הולכין אחר החזקה עיי"ש, וידוע מה שחידשו האחרונים לגבי חיוב מצות שבתורה שיש על האדם חזקת חיוב ואזלינן לחומרא שעדיין לא קיים את המצוה לגבי ספיא וכיוצא בה, וא"כ הרי נגד רוב שדות שאינן גזולות איכא תרי חזקות, חזקת גזולן דעכו"ם וחזקת חיוב דמצוה, וגם משום לתא דאיסורא משום מצהב"ע אין לנו לסמוך על הרוב, ושוב יקשה קושית התוס', דלמ"ל קרם דלכם למעט גזול תיפ"ל משום מצהב"ע.

אך ידוע מש"כ בשו"ת נובי"ק חאבהע"ז (ס' מ"א) ד"ה והנה הריב"ש, מהא דאמרינן בחולין (דף י"א) דילפינן דאזלינן בתר רובא מפרה אדומה, דניחוש דלמא במקום נקב קשחית, כדאמר רב אשי בשלהי הסוגיא, אתיא משחיטה עצמה דאמר רחמנא שחוט ואכול ודלמא במקום נקב קשחית, ומוכח מזה דרובא עדיף אף משני חזקות, שאם במקום נקב שחית ממילא אין השחיטה כלום, דנקב בושט אף שאינו נבילה מחיים עכ"פ שחיטה לא מהני ביה והוי נבילה כמפורש בחולין (דף ל"ב), וא"כ יש לנו לומר בהמה בחזקת שאינה

המפ' דלמ"ל קרא ע"ז, הא בלא"ה לא דחי משום דשבת הוה עשה ול"ת, ומלאכת המשכן הוה רק עשה, וקיי"ל דאין עשה דוחה לתו"ע עכ"ק.

ובספר פרדס דוד (פרשת תרומה) כתב לתרץ, די"ל דלכן צריכין קרא לפי"מ דמבואר במסכת ברכות (דף נ"ה.) יודע היה בצלאל לצרף אותיות שבהם נבראו שמים וארץ, וא"כ היה יכול לבנות המשכן ע"י אמירה בצירוף אותיות, וסד"א דבכה"ג דלא נעשה מלאכה כדרך בני אדם אלא ע"י נס אין בכך שום חילול שבת ויכולין לעשות גם בשבת, ולכן אתיא הקרא דאפי"ה שבת אל תדחה מפניה עכ"ד, מוכח מזה דכל מעשה נס מתייחס לעושהו, דמה"ט איצטריך קרא לאסור בנין המשכן בשבת, להורות דאף כשהוא ע"י נס נחשב כאלו עושהו, ומקיים בזה עשה דבנין המשכן.

והנה אהרן לא עשה כלום בענין זה, כפירש"י בפרשת כי תשא (פרשה ל"ב-ד) עה"פ ויעשהו עגל מסכה, שהרי הוא השליך הזהב לאש, והערב רב שעלו ממצרים עשאוהו בכשפים עיי"ש, ומעתה אי נימא דמה שלא נעשה בפעולת אדם בעשיה בדרך הטבע אינו מתייחס אל האדם שהוא עשאה, וכיון דהעגל נתהווה על ידי כוחות המכשפים שלא בדרכי הטבע, אין נחשב כלל כעשיה, ואין לייחס מעשה זו אל אהרן אשר רק השליך הזהב לאש, ואינו ראוי לחשוב כלל עון בכך.

וכתיב (פרשה י"ט-ג) ונתתם אתה אל אלעזר הכהן והוציא אתה אל מחוץ למחנה ושחט אתה לפניו, וברש"י הביא מיסודו של ר' משה הדרשן הטעם דמצוה הוא באלעזר הכהן, כשם שנקהלו על אהרן שהוא כהן לעשות העגל ולפי שאהרן עשה את העגל לא נעשית עבודה זו על ידו שאין קטיגור נעשה סניגור עכ"ל.

ובזה יבואר דברי המדרש, דכשקרח ראה פרשת אדומה דנעשית על ידי אלעזר ולא על ידי אהרן, דאין קטיגור נעשה סניגור, חזינן מזה דאף שלא נעשה בפעולת אדם בעשיית בדרך הטבע, מתייחסת אל האדם שהוא עשאה, א"כ מעשה נס מתייחס לעושהו, ולכן צריך קרא דאך את שבתותי תשמורו דבנין המשכן אינו דוחה את השבת, וילפינן פקוח נפש דדוחה שבת מקרא מעם מזבחי ולא מעל מזבחי וכנ"ל, וכהן שהרג את הנפש מותר בעבודה, וא"כ אף קרח שהוא קין הרג את הבל עכ"ז מותר בעבודה, ולכן חלק על משה ודו"ק.

[להערות: hoilmoshe@gmail.com](mailto:hoilmoshe@gmail.com)

ורש"י בפרשת כי תשא (פרשה ל"א-ג) עה"פ אך את שבתותי תשמורו כתב, אעפ"י שתהיו רדופין וזריזין בזריזות המלאכה, שבת אל תדחה מפניה, כל אכין ורקין מיעוטינן הן למעט שבת ממלאכת המשכן עיי"ש, הכלל היוצא לנו מזה, אם נאמר דכהן שהרג את הנפש מותר בעבודה, מכח האי דיוקא מעם מזבחי ולא מעל מזבחי, ונלמוד מיניה דפקוח נפש דוחה את השבת, מעתה אך את שבתותי תשמורו מיותר הוא, וצ"ל כפירש"י הנ"ל דבא ללמדנו דמלאכת המשכן אינו דוחה שבת עכ"ד העיר דוד.

והפוסקים האריכו אם עשיית פעולה על ידי נס מתייחס לאדם העושהו, עיין ברא"ש פרק ערבי פסחים (ס"ו י"ג) מה שהקשה היאך כתב משה י"ג ספרי תורות ביום פטירתו הא נפטר בשבת, ותירץ השלה"ק שהיה על ידי שם והשבעת הקולמוס ומעשה הנעשה בדרך נס לא הוה מעשה ולא הוה מלאכה עיי"ש, מובא בשו"ת חת"ס (ח"ו ס"ה כ"ט).

ובספר דרך פיקודין (מצות עשה א' חלק המעשה את ה') כתב, החיוב הוא דווקא לישא אשה בת בניס, ולא יאמר האדם אני אעשה את שלי, ואשא אשה, והשם יתברך יעשה את שלו, רק מחויב להשתדל לישא אשה הראויה להוליד בטבע ולא יסמוך על הנס, ונראה לי דאם נשא איילונית שאינה ראויה להוליד בטבע, ונעשה לה נס שילדה, באפשר לא קיים המצוה, כיון שהוא לא השתדל לזה במעשיו על פי התורה וכו' עיי"ש.

ולהלן בחלק הדיבור (אות ט"ו-ט"ז) מיייתי ראייה ממה דאמרינן במסכת סנהדרין (דף ל"ז.) עה"פ בירמיה (פרשה כ"ב-ל) כה אמר ה' כתבו את האיש הזה ערירי גבר לא יצלח בימיו וגו', וזה קאי על יכניה מלך יהודה, ומיייתי שם בגמ' דבתר דגלה מצינו דהו"ל בניס, דכתיב בדברי הימים א' (פרשה ג"ג-ד) ובני יכניה אסיר שלתיאל בנו, וקראו שמו שלתיאל משום ששתלו אל שלא כדרך הנשתלים והיינו שלא כדרך הטבע, ולכאורה היאך נולדו לו הא נתקלל שעירי יהיה, אלא מזה ראייה שבניס שנולדו בדרך נס, לא מתייחסים אחרי האב ולא קיים את מצוות פו"ר, ומשו"ה הוה יכניה ערירי דאינן נקראים על שמו ולא נחשב בעבורו כלל למצוה עיי"ש, ועיין באגרא דכלה (פרשת תולדות).

ולכאורה יש להוכיח דמעשה הנס מתייחס לעושהו ומקיים מצוה ע"י מעשה נס, דהנה בפרשת כי תשא (פרשה ל"א-ג) עה"פ אך את שבתותי תשמורו כתב רש"י"ל, אף על פי שתהיו רדופין וזריזין בזריזות המלאכה, שבת אל תדחה מפניה, כל אכין ורקין מיעוטינן למעט שבת ממלאכת המשכן עיי"ש, והקשו